

DELIMITAREA TORTURII DE UNELE INFRACTIUNI ADIACENTE

Augustina BOLOCAN-HOLBAN

Catedra Drept Penal și Criminologie

It is important to make a difference between torture and other crimes that are connected in some ways with it in view of doing a correct criminal qualification. That's why it is necessary to analyze such crimes, to show the delimitation between torture, inhuman treatment and degrading treatment and to eliminate the deficiencies of criminal national legislation in this domain.

În vederea unei calificări corecte a torturii, ca faptă prevăzută de legea penală, este important să analizăm unele componente de infracțiune care conțin o circumstanță agravantă, de genul: faptă comisă „prin schingiuire sau tortură” sau „prin torturarea victimei”, ori faptă săvârșită „prin tortură sau acțiuni care înjosesc demnitatea părții vătămate” – agravante care deseori creează confuzii la calificarea faptei. În consecință, urmează să stabilim înțelesul fiecărei noțiuni care evoluează în calitate de circumstanță agravantă și oportunitatea unor astfel de agravante la anumite componente de infracțiune din Partea Specială a Codului penal [1].

Astfel, litera e), alin.(2) art.151 CP RM (vătămarea intenționată gravă a integrității corporale sau a sănătății), precum și litera f), alin.(2) art.152 CP RM (vătămarea intenționată medie a integrității corporale sau a sănătății) conțin agravanta: *prin schingiuire sau tortură*. Luând în considerație Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție cu privire la practica judiciară în cauzele despre pricinuirea vătămării intenționate a integrității corporale, nr.7 din 30.10.1978, modificată prin Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova nr.29 din 16.09.2002, evidențiem că aceasta conține definiția termenilor respectivi, și anume: *la schingiurii* se referă acțiunile menite să cauzeze dureri multiple și de lungă durată: bătaie cu nuiaua, pișcări, cauzarea multiplelor vătămări, fie și nu prea mari, cu obiecte contondente sau perforante, prin acțiuni termice și prin alte acțiuni; *la torturări* se referă acțiunile care cauzează altei persoane suferințe prin lipsire îndelungată de mâncare, căldură, cât și de încăperi sau lăsarea omului în alte condiții periculoase pentru sănătatea lui [2]. Tortura este definită de **Convenția ONU împotriva torturii și altor pedepse ori tratamente cu cruzime, inumane sau degradante**, adoptată la 10 decembrie 1984, intrată în vigoare la 26 iunie 1987, ca fiind *actul prin care se provoacă unei persoane cu intenție o durere sau suferințe puternice, de natură fizică sau psihică, în special cu scopul de a obține de la această persoană sau de la o persoană terță informații sau mărturisiri, de a o pedepsi pentru un act pe care aceasta sau o terță persoană l-a comis sau este bănuită că l-a comis, de a o intimida sau de a face presiune asupra unei terțe persoane, sau pentru orice alt motiv bazat pe o formă de discriminare, oricare ar fi ea, atunci când o asemenea durere este provocată de către un agent al autorității publice sau orice altă persoană care acționează cu titlu oficial, sau la instigarea sau cu consimțământul expres sau tacit al unor asemenea persoane*, definiție care se regăsește și în art.309¹ CP RM [3]. Prin urmare, ținând cont de definiția prevăzută de Convenția ONU, menționăm că definițiile care se regăsesc în Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție nr.7 din 30.10.1978, modificată prin Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova nr.29 din 16.09.2002, nu sunt adecvate, deoarece termenul de schingiuire nu se regăsește în careva acte internaționale și interpretarea care i se dă în Hotărârea Plenului nu este tocmai una corectă. Pentru a racorda legea penală la acest capitol în conformitate cu legislația internațională, propunem eliminarea termenului „schingiuire” din cadrul art.51, 152, 188, 189 CP RM, pe motiv că acțiunile care sunt atribuite la noțiunea „schingiuire” (bătăile, cauzarea multiplelor vătămări, fie și nu prea mari, cu obiecte contondente sau perforante prin acțiuni termice și prin alte acțiuni) se încadrează perfect în categoria „torturi”.

Menționăm că infracțiunea de tortură este una materială și se consumă din momentul survenirii urmărilor prejudiciabile, adică a durerii sau a suferinței puternice fizice sau psihice. Așadar, dacă în legătură cu infracțiunea de tortură a fost cauzată o vătămare corporală gravă sau medie, calificarea urmează a fi făcută potrivit regulilor concursului de infracțiuni și nu va exista o încălcare a principiului *non bis in idem*, deoarece cauzarea prejudiciului sănătății excede cadrul infracțiunii de tortură. Prin urmare, în acest caz, din calificare se vor exclude circumstanțele agravante de la lit.e) alin.(2) art.151 și de la lit.f) alin.(2) art.152 CP RM.

În art.165 CP RM (traficul de ființe umane), în categoria circumstanțelor agravante prevăzute la lit.g) alin.(2), a fost inclusă comiterea faptei *prin folosirea torturii, a tratam entelor inumane sau degradante pentru a asigura subordonarea persoanei ori folosirea dependenței fizice, a armei*. Și în acest caz termenii „tortură”, „tratament inuman”, „tratament degradant” trebuie să fie înțeleși în concordanță cu standardele internaționale.

Potrivit jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului, **tratamentul inuman** se caracterizează printr-o intensitate deosebită a actelor aplicate victimei și cu un scop anumit. Multe situații de tratament inuman apar în contextul detenției persoanei, unde victima este supusă maltratării, însă intensitatea unui astfel de tratament nu atinge nivelul minim de severitate necesar pentru a fi calificat ca tortură.

Tratamentul degradant generează la victime un sentiment de frică, anxietate și inferioritate, capabil să le umilească sau să determine victima să acționeze împotriva voinței sale. Pentru a califica un tratament ca fiind unul degradant, trebuie să se țină cont de faptul dacă obiectivul este de a umili sau de a înjosi persoana, sau dacă personalitatea victimei a fost afectată într-un mod incompatibil cu Articolul 3 din Convenția europeană pentru Apărarea Drepturilor și Libertăților Fundamentale ale Omului.

În conformitate cu Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție cu privire la practica aplicării legislației în cauzele despre traficul de ființe umane și traficul de copii, nr.37 din 22.11.2004, modificată prin Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova nr.9 din 22.12.2008, *tratamentul inuman* constituie un ansamblu de operații aplicate persoanei în scopul obținerii subordonării ei [4]. Prin tratament inuman se înțelege orice tratament, altul decât tortura, de natură să provoace intenționat groaznice suferințe fizice ori psihice, care nu pot fi justificate. Prin urmare, reiese că tratamentul inuman, în sensul acestui articol, se aplică doar în scopul asigurării subordonării victimei, scop ce a fost extins în cadrul articolului și în privința torturii și a tratamentului degradant. Fapt cu care nu suntem de acord, deoarece trebuie să existe o interpretare unică, aceasta fiind valabilă pentru orice articol din Codul penal. Or, în cazul tratamentului inuman scopul nu se deosebește de cel al torturii, diferența constând în „pragul de severitate”, diferit de cel al torturii. În consecință, sintagma „pentru a asigura subordonarea persoanei” urmează a fi exclusă din cadrul acestei circumstanțe agravante în vederea unei interpretări corecte și în concordanță cu reglementările internaționale în acest sens.

Circumstanțe agravante de genul „prin torturarea victimei” sau „prin schinguire, tortură, tratament inuman sau degradant” se conțin și la lit.f) alin.(2) art.171, la lit.g) alin.(2) art.172, la lit.d) alin.(3) art.188, la lit.d) alin.(3) art.189 CP RM.

Analizând art.309 CP RM, observăm în calitate de circumstanță agravantă sintagma „tratamente crude, inumane sau degradante”. O asemenea sintagmă demonstrează din nou inconsecvența legiuitorului; or, noțiunea „tratamente crude” nu a fost utilizată în alte articole. Din sintagma existentă putem conchide ca termenii „tratament crud” și „tratament inuman” sunt diferiți, ceea ce nu corespunde realității, căci, după cum am afirmat anterior, reieșind din jurisprudența CEDO și potrivit Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție cu privire la unele chestiuni ce țin de aplicarea de către instanțele judecătorești a prevederilor Articolului 3 din Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor și a Libertăților Fundamentale ale Omului, nr.8 din 30 octombrie 2009, tratamentele sunt considerate ca fiind „inumane” și dat fiind faptul că au fost premeditate, că au fost aplicate continuu și au cauzat fie vătămări corporale, fie afecțiuni fizice și psihice [5]. Reieșind din faptul că **Convenția ONU împotriva torturii și altor pedepse ori tratamente cu cruzime, inumane sau degradante**, adoptată la 10 decembrie 1984, nu prevede termenul „tratament crud” ca fiind ceva distinct de tortură și tratament inuman și potrivit definiției date de Dicționarului Explicativ al Limbii Române, prin termenul „inuman” înțelegem *ceea ce nu este uman; neomenos, crud, feroce, neuman*. Prin urmare, existența termenului „tratament crud”, ca unul distinct în contextul circumstanței agravante de la lit.b) alin.(2) art.309 CP RM, nu este necesară.

Una dintre situațiile care suscită discuții aprige o reprezintă componența de infracțiune de la art.328 CP RM (excesul de putere sau depășirea atribuțiilor de serviciu) comisă cu aplicarea torturii și a acțiunilor care înjosec demnitatea părții vătămate (lit.c) alin.(2)).

Deseori, practica judiciară se confruntă cu probleme de calificare în ceea ce privește încadrarea acțiunilor de tortură, fie în baza art.309¹, fie potrivit lit.c) alin.(2) art.328 CP RM.

Analizând în aspect comparativ dispoziția de la lit.c) alin.(2) art.328 și cea de la art.309¹ CP RM, constatăm o multitudine de asemănări: *obiectul juridic secundar*, care îl reprezintă, în ambele situații, sănătatea și integ-

ritatea corporală a persoanei; *latura obiectivă*, care rezidă în cauzarea intenționată a durerilor și suferințelor fizice sau psihice victimei; *latura subiectivă*, în special, vinovăția care se manifestă în ambele cazuri prin intenție directă; *subiectul* – în cazul art.309¹ CP RM, acesta reprezintă o categorie mai numeroasă (persoana cu funcție de răspundere; oricare altă persoană care acționează cu titlu oficial sau care acționează la instigarea sau cu consimțământul expres sau tacit al unor persoane care acționează cu titlu oficial), în cazul art.328 CP RM subiectul fiind doar persoana cu funcție de răspundere. Distincția rezidă în obiectul generic și în obiectul juridic principal, care în cazul art.328 CP RM îl constituie relațiile sociale cu privire la activitatea legală a organelor puterii de stat, organelor administrației locale sau a unei subdiviziuni a lor, precum și în categoria subiecților infracțiunii, care a fost evidențiată *supra*. În plus, nu este justificat raționamentul unei astfel de circumstanțe agravante, deoarece în cadrul sintagmei „acțiuni care depășesc vădit limitele drepturilor și atribuțiilor acordate prin lege” se încadrează o serie de acțiuni, printre care și cele care nu pot fi comise de nimeni în nici un fel de circumstanțe (spre exemplu, tortura și tratamentul inuman și degradant). Astfel, putem afirma că existența unei astfel de agravante reprezintă, în esență, o tautologie sau un pleonasm.

De asemenea, evidențiem că sintagma „acțiuni care înjosec demnitatea părții vătămate” ar putea fi înlocuită cu „tratamentul degradant”, odată ce noțiunea respectivă a fost deja utilizată în cadrul anumitor articole (lit.g) alin.(2) art.165, lit.d) alin.(3) art.188, lit.d) alin.(3) art.189 CP RM). Potrivit Hotărârii Plenului CSJ nr.8 din 30 octombrie 2009, prin „tratament degradant” înțelegem tratamentul care generează victimelor sentimente de frică, anxietate și inferioritate, capabile să umilească și să înjosească victima; înfrânge rezistența fizică și morală a victimei și determină victima să acționeze împotriva voinței sau conștiinței sale.

Făcând o comparație între **tortură** și **tratamentul inuman**, menționăm că, din punctul de vedere al analizei juridico-penale, aceste două noțiuni se aseamănă foarte mult, cu excepția faptului că, spre deosebire de tortură, latura obiectivă în cazul tratamentului inuman se poate exprima și prin detenția persoanei în condiții ce nu corespund normelor și standardelor de detenție (condiții de detenție care cauzează prejudiciu atât sănătății persoanei, exercitând și o influență asupra psihicului acesteia), sau prin acordarea neadecvată sau insuficientă a asistenței medicale persoanelor aflate în detenție. Distincția între termenii respectivi o sesizăm grație jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului, care a statuat că ceea ce distinge tortura de relele tratamente (tratamente inumane) este „pragul” sau nivelul minim de severitate, fapt ce oferă posibilitatea de a califica fapta drept tortură [6].

Prin urmare, considerăm a fi oportună introducerea în capitolul respectiv (Infracțiuni contra justiției) a unui articol care ar incrimina distinct tratamentul inuman ca o infracțiune separată. Oportunitatea introducerii unui astfel de articol rezidă în sancționarea tratamentului inuman separat de tortură, reieșind din faptul că *cauzarea unei dureri sau suferințe de natură fizică sau psihică de un grad inferior de severitate decât cel al torturii unei persoane cu scopul de a obține informații sau mărturisiri, de a o pedepsi pentru un act pe care l-a comis sau este bănuită că l-a comis, de a o intimida sau de a face presiuni asupra ei, dacă o asemenea durere sau suferință este comisă de o persoană cu funcție de răspundere sau de o altă persoană care acționează cu titlu oficial*, nu poate fi încadrată în prezent în limitele unei norme din Codul penal al Republicii Moldova. În plus, considerăm că în Partea Generală a Codului penal necesită a fi introdus un nou articol (art.134¹³), care ar defini noțiunea de „tratament inuman” în vederea delimitării clare a acestuia de „tortură”.

De asemenea, evidențiem că e necesar a delimita „tratamentele inumane” ca infracțiune prevăzută la art.137 CP RM de „tratamentul inuman” ca fiind o faptă ce atentează la relațiile sociale cu privire la înfăptuirea justiției. Infracțiunea prevăzută la art.137 CP RM atentează la regulile internaționale de ducere a războiului. Evidențiem în cadrul acestui articol și calitatea specială a victimei infracțiunii și a subiectului. În calitate de victimă pot fi: bolnavii, răniții, prizonierii, persoanele civile, membrii personalului sanitar civil sau al Crucii Roșii și al organizațiilor asimilate acesteia, naufragiații, precum și oricare altă persoană căzută sub puterea adversarului. Calitatea specială a subiectului rezidă în faptul că acesta trebuie să facă parte din forțele armate ale unei părți beligerante, participante la conflictul militar.

În concluzie, menționăm că, în vederea evitării unor calificări eronate ale faptelor de tortură, de tratament inuman, precum și ale faptelor adiacente, urmează să fie lichidate carențele existente în legea penală, iar termenii utilizați să fie racordați la standardele internaționale în acest domeniu în scopul uniformizării legii penale.

Referințe:

1. Codul penal al Republicii Moldova, adoptat la 18 aprilie 2002, în vigoare din 12 iunie 2003.
2. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție, nr.7 din 30.10.1978, cu privire la practica judiciară în cauzele despre pricinuirea vătămării intenționate a integrității corporale, modificată prin Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova nr.29 din 16.09.2002.
3. Convenția ONU împotriva torturii și altor pedepse ori tratamente cu cruzime, inumane sau degradante, adoptată la 10 decembrie 1984, în vigoare din 26 iunie 1987.
4. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție, nr.37 din 22.11.2004, cu privire la practica aplicării legislației în cauzele despre traficul de ființe umane și traficul de copii, modificată prin Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova nr.9 din 22.12.2008.
5. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție, nr.8 din 30.10.2009, cu privire la unele chestiuni ce țin de aplicarea de către instanțele judecătorești a prevederilor Articolului 3 din Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor și Libertăților Fundamentale ale Omului.
6. www.echr.coe.int

Prezentat la 20.05.2010